

De Nieuwe Zelfzwichter

in dit nummer

- Thematiek
- Behoud en beheer
- Veiligheidszorg
- R. Lemminga †
- Geertsemaheerd-discussie
- Gildenieuws
- Molenbiotopen
- Staten-verkiezingen
- Onbekend?
- Verstild verleden (53)
- De Eendracht
- De Hoop in gevaar
- Molennieuws
- Agenda

Colofon

De Nieuwe Zelfzwichter

Jaargang 10, no. 4

december 2006

ISSN 1386-4920

De *Nieuwe Zelfzwichter* is het kwartaalblad van de Stichting Het Groninger Molenhuis.

Het blad verschijnt in maart, juni, oktober en december.

Donateurs van de Stichting Het Groninger Molenhuis voor minimaal € 14,00 per jaar ontvangen het blad automatisch.

Losse nummers kosten € 3,50 (plus porto).

Redactie:

Lopende Diep 8, 9712 NW Groningen, tel. (050) 312 16 94

E-mail: redactie@museumhuisgroningen.nl

J.C. van Driel - Groningen, G. Geertsema-ten Broek - Groningen,

H.A. Hachmer - Nieuwe Pekela, G. Koster - Peize,

T. Pol - Uithuizen, M. Strijkstra-Kalk - Groningen,

D. Lippe - Groningen (lay-out).

Opgave als donateur:

Het Groninger Molenhuis,

Lopende Diep 8, 9712 NW Groningen, tel. (050) 312 16 94

E-mail: molens@museumhuisgroningen.nl

Het Groninger Molenhuis is geopend op de OCHTENDEN van MAANDAG t/m DONDERDAG en eventueel op andere tijden na afspraak.

Groninger molenarchief:

Het Groninger Molenarchief

Wedderstraat 39, Veele (9541 ED Vlagtwedde)

(0599) 312185 (dinsdag), molenarchief@hetnet.nl

Aan dit nummer werkten mee:

H. Berends, R. Broekhuis, J.C. van Driel, E.M. Edens,

H.A. Hachmer, F. Houwaard, J. Koster, C. Kuiken, T. Pol,

W. Schuitema, T.H.J. Sleyfer, J.-J. Sterenberg.

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden artikelen in te korten en/of aan te passen.

Overname van artikelen is eerst na overleg met de uitgever toegestaan.

Grafische basisvormgeving:

Biche Eleveld bNO, Groningen

Drukwerk:

Zodiak Groep - Groningen

Oplage: 700 exemplaren

Sluitingsdatum kopij: 12 februari 2007

foto omslag:

De koren- en oliemolen *De Hoop* (47)
te Haren [32] vraagt om aandacht

Foto: G. Geertsema, Groningen

- 2 • **Redactioneel**
- 3 • **Behoud, beheer en vernieuwing**
*Op weg naar het nieuwe jaar.
 Nu al de beste wensen voor 2007 van alle Molenhuis-medewerkers!*
- 4 • **Een toekomst voor Groninger Molens**
BROMmen over de BRIM?
- 7 • **Veiligheid: ook uw zorg?**
Een volk dat bouwt aan zijn toekomst, is zuinig op zijn verleden.
- 8 • **Plaats en positie van de Groninger molens, een discussieavond**
Democratisch in groepjes met gele memoplakkertjes.
- 10 • **Verkiezing van Provinciale Staten**
Zet de politieke molens goed op de wind!
- 11 • **Gildenieuws**
De enige zekerheid omtrent het weer is, dat het omslaat voor je er over bent uitgepraat.
- 12 • **Molenbiotopen in Groningen onderzocht**
Al het groen dat groeit en dat de molens boeit (2x).
- 16 • **IN MEMORIAM Roelof Lemminga**
- 17 • **Een bijzondere gebeurtenis in Sebaldeburen**
Twee uiltjes en twee vijzels.
- 19 • **Bekend of toch niet?**
- 20 • **Verstild verleden (53)**
Lucht harken om water te harken te Harkstede.
- 21 • **De Hoop in gevaar**
De losgebroken molen op haren en snaren gezet.
- 22 • **Molennieuws**
*Steekpartijen in de molenwereld: ridderorden opspelden en spruiten en roeden vernieuwen.
 Bij Ander Molennieuws leest u onder andere over vreemdelingen in Haren.*
- **Agenda**

Politiek, moet dat in een molenblad?

Jazeker en niet zo'n beetje: de burgemeester de hand schudden op de nieuwjaarsreceptie is voor molenliefhebbers niet voldoende! Overheden behandelen alle soorten monumenten gewoonlijk als hinderlijk duur. Bovendien worden molens simpelweg in de PIP- en BRIM-procedures voor behoud en beheer over dezelfde kam geschoren als andere monumenten. Dat krijg je met regelingen die met de gordijnen dicht achter een bureau worden bedacht.

Als u dit blad onder ogen krijgt, zijn de verkiezingen voor de Tweede Kamer al geweest. Wat de nieuwe coalitie van plan is op het gebied van erfgoedbeheer is dan waarschijnlijk nog in nevelen gehuld. Een snel malende formatiemolen, dat zou een wonder zijn. Nog even afgezien van de levensgrote vraag of een coalitieakkoord iets te melden zal hebben over zoiets kleins als molenbehoud.

Politiek heeft niet alleen met geld te maken, maar ook met bijvoorbeeld ruimtelijke ordening en landschapsbeheer. *Molen Edens* is nog maar amper opgehoogd of de volgende bedreiging duikt al op aan de horizon. Een mooiere, nieuwe versie van De Klinker moet het aanzien van de gemeente opvijzelen(!). Nu wil het geval dat de gebruikers van de geplande toneelfaciliteiten ongetwijfeld een zo hoog mogelijke hijstoren voor de decors wensen. Gelukkig willen de fracties van het CDA en GroenLinks in de novembervergadering van de raad, als er gesproken gaat worden over de Klinker-plannen, aan de orde stellen hoe die plannen zich verhouden tot de windtoevoer naar *Molen Edens*. Architecten en planologen hebben, dat blijkt steeds weer, geen oog voor de eisen die een voldoende windaanvoer stelt. Als het er op aan komt draait alles natuurlijk toch om geld: is de investering in het nieuwe (of vernieuwde) gebouw rendabel te maken, liefst zonder gemeentelijke exploitatiesubsidie natuurlijk. Actief erfgoedbeheer past niet in die gedachtenwereld...

Uw kans om invloed uit te oefenen op de plaatselijke (molen)politiek is nog niet helemaal verkeken. De verkiezingen van Provinciale Staten liggen nog in het verdere verschiet, maar ook al weer vóór de verschijning van het eerste nummer van de nieuwe versie van *De Zelfzwichter*. Omdat de Provincie tot taak heeft gemeentelijke bouwplannen te toetsen, is het van belang dat de provinciale politieke partijen een voor molens gunstige visie op de planologie hebben. Helaas worden maatregelen ten gunste van het milieu vaak gerealiseerd met zoveel mogelijk snel groeiende bomen.

Sterker nog: er is soms een herplantplicht als bomen worden gekapt ten gunste van de molenbiotoop.

Een gelegenheid voor rechtstreekse invloed is bij de meeste politieke partijen al voorbij omdat de sluitingsdatum voor inbreng in de Staten-programma's ondertussen al gepasseerd is. Op het moment dat deze tekst ontstaat, hebben we bij geen enkele partij iets kunnen vinden over het begrip *molenbiotoop*...

In één programma staat dat molens moeten worden afgebroken als ze buiten bedrijf zijn gesteld. Gelukkig staat dat in een paragraaf over windenergie (generatormolens) – maar ja, je weet maar nooit!

Politiek is een kwestie van deelnemen aan of actie voeren voor de dingen die u belangrijk vindt, net wat u wilt. Ga dus naar de vergaderingen van uw eigen partij en vraag daar om een voor molens gunstige uitleg en uitvoering van bestemmingsplannen en landschapsbeheer.

Politiek mag best een zaak zijn van lucht, als die lucht maar voldoende krachtig beweegt!

Behoud, beheer en vernieuwing

Voor u ligt een heel bijzonder nummer. Het is niet alleen het laatste nummer van het jaar, maar ook het laatste nummer van een serie. Met ingang van volgend jaar zal dit blad een nieuwe opmaak kennen en een andere naam krijgen. De *Nieuwe Zelfzwichter* wordt weer *De Zelfzwichter*.

Dit nummer is ook bijzonder omdat aan het einde van dit jaar veel duidelijk is geworden over de staat van onderhoud waarin onze molens zich bevinden. Iedere moleneigenaar die vanaf 2007 aanspraak wil maken op Rijkssubsidie, moest de huidige staat van onderhoud van de molen analyseren en op basis daarvan een meerjarig onderhoudsplan opstellen. Dit vormde voor Het Groninger Molenhuis de aanleiding een enquête rond te laten gaan onder de moleneigenaren, om zo een overzicht van de huidige situatie te krijgen. De resultaten geven een verontrustend beeld: van de 82 Groninger molens zijn 20 in een goede conditie, waardoor ze met de beschikbare subsidie toe kunnen. Aan de meeste molens moet meer gebeuren, waarvoor gemiddeld per molen twee keer het beschikbare bedrag noodzakelijk is. Zo vlak voor de provinciale verkiezingen is dit gegeven een goede aanleiding om het beleid rond molens op de politieke agenda te zetten.

De molenwereld zelf zal hier ook goed over moeten nadenken en dat is onder andere gebeurd op 4 oktober jl. in de Geertsemaheerd. Ook u was als molenvriend uitgenodigd om een bijdrage te leveren. De discussie leverde veel suggesties op waar de molenwereld zijn voordeel mee kan doen. Zo bleek uit de verschillende bijdragen dat iedereen vond dat het totale molenbezit voor de toekomst bewaard moet blijven, omdat molens een wezenlijk onderdeel van het landschap en de woonomgeving vormen. Deze week hoorde ik nog van een dorpsgenote dat zij in december altijd als zij terugreed naar huis weer blij was de molen te zien met een verlichte ster boven in de wiken.

Het zijn echter niet alleen nostalgische overwegingen om voor het behoud van molens te vechten. Rondom de molen gonst het van oudsher van de activiteiten. Bij de molen gebeurde het en daar hoorde je de laatste nieuwtjes. Iets van deze bedrijvigheid moeten molenorganisaties rond hun molen behouden, want daarmee houdt je de betrokkenheid van de bevolking vast. Dit is een belangrijk motto voor volgend jaar, dat is uitgeroepen als *Jaar van de molens!*

Molenromantiek (*De Helper*, 3-3-2005)

Foto: H. Noot, Haren

We hopen dat we samen met u een mooi molenjaar tegemoet gaan, waarbij molens de plaats krijgen die ze verdienen.

Een toekomst voor Groninger Molens

Molens zijn kwetsbare monumenten. Een rondrit door het Groninger land leert dat veel molens achterstallig onderhoud vertonen. Dit is niet alleen een bron van zorg voor de moleneigenaren. Ook Het Groninger Molenhuis maakt zich in toenemende mate ongerust over de onderhoudssituatie van het molenbestand in onze provincie. Dat de situatie zorgelijk is, onderschrijft ook de Provincie. De provincies waren tot 2006 budgethouder en verdeelden de rijkssubsidies die waren ondergebracht in het PRUP (Provinciaal Restauratie Uitvoeringsprogramma). Omdat het rijk geen restauraties meer wil financieren - men gaat er vanuit dat er geen restauratieachterstanden meer zijn(!) - is de BRIM (Bijzondere Regeling tot Instandhouding van Monumenten) in het leven geroepen. Deze regeling financiert uitsluitend periodiek onderhoud. 'Jammer' laat Marga de Jong, beleidsmedewerkster monumentenzorg van de Provincie Groningen, weten. 'Er is nu geen rol meer weggelegd voor de Provincie - noch een financiële (de verdeling van Rijksgelden) noch een adviserende. Dat betekent dat de Provincie ook geen sturende partij meer kan

zijn. Als er geen geld meer is voor restauratie vallen molens die daar dringend behoefte aan hebben in een gat. Een molen die bijvoorbeeld door brand ernstig beschadigd wordt, zoals in 2000 de *Entreprise* in Kolham overkwam, kan geen beroep meer doen op een restauratiepot'.

De *Entreprise* had overigens het 'geluk' dat de ramp zich vóór de BRIM voltrok, zodat de molen nog met behulp van restauratiegelden wederopgebouwd kan worden.

BROM wordt BRIM

In 2006 is de BRIM van kracht geworden. Konden moleneigenaren tot dan een beroep doen op de Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten (BROM) voor (ingrijpende) reparaties of zelfs kleine restauraties, vanaf dit jaar is de BRIM van toepassing. Moleneigenaren maken voor een periode van zes jaar een onderhoudsplan en kunnen hiervoor maximaal 50% van de subsidiabele kosten aanvragen in het kader van de BRIM, met een maximaal bedrag van € 50.000,-. Het staat moleneigenaren overigens vrij dit in één keer te besteden of het uit te smeren over de volle zes jaren. Eigenaren die BRIM-gelden aanvragen, moeten een Periodiek InstandhoudingsPlan (PIP) hebben ingediend.

Waarom moet een BRIM-aanvraag voldoen?

- De Monumentenwacht maakt een rapport met de onderhoudstoestand van dat moment, de zogenaamde nulpuntmeting met een waslijst aan adviezen over te verrichten werkzaamheden.
- Het PIP is ingevuld en goedgekeurd.
- Maximumbedrag van de subsidie is € 50.000,-. Slechts een deel van de kosten is subsidiabel (afhankelijk van de status van de eigenaar).

PIP en BRIM dwingen moleneigenaren een onderhoudsplan op te zetten voor de komende zes jaar. Op zich een goede zaak omdat goed onderhoud ingrijpende restauraties kan voorkomen. Dat geldt

De Commissie Instandhouding van Het Groninger Molenhuis is opgericht met de volgende taken:

1. Uitgebreid onderzoek doen naar de voor molens gebruikte materialen.
2. De verbindingstechnieken bij molenconstructies bestuderen en met voorstellen komen om deze constructies te verbeteren.
3. De conserveringsmethoden van onderdelen in kaart brengen en verbeteren.
4. De gebreken die na verloop van tijd aan molens ontstaan, analyseren en met voorstellen komen die deze gebreken drastisch kunnen reduceren.
5. Overleg over de bovenstaande punten met molenmakers, onderhoudsbedrijven, monumentenwachten en de "Rijksdienst" (voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten; RACM)

vooral voor preventief onderhoud. Vooraf wordt een onderhoudschema opgesteld met bijvoorbeeld het aantal draaiuren of het aantal kalendermaanden van doorslaggevende invloed zijn op de fasering van de planning. Als bijvoorbeeld wordt geconstateerd dat het verfwerk na 3 à 4 jaar minder wordt, moet er regulier een schildersbeurt plaatsvinden. Als een onbeschermd eikenhouten windpeluw rotte plekken vertoont, moet hij binnen een aantal jaren worden vervangen. Als de stopverfranden van ramen loslaten, moeten ze tijdig opnieuw worden aangebracht.

Eigenaren die nu al aan preventief onderhoud doen, kunnen hun molen met de vaak moeizaam verkregen gelden uit de BRIM-pot in goede staat houden. Dit is bij ongeveer 20 molens in Groningen het geval.

Veel molens verkeren in de situatie dat er meer moet gebeuren, zoals bijvoorbeeld het vervangen van een wiekenkruis, de staart of de spruiten. Geld van de BRIM-regeling is bij dit toestandafhankelijk onderhoud niet voldoende. De meeste Groninger molens bevinden zich in deze situatie.

In een aantal gevallen is de staat van onderhoud zo slecht dat er sprake is van een restauratie. Dit kost heel veel geld en de BRIM-regeling is hier absoluut niet toereikend. Een gering aantal molens in Groningen valt in deze categorie, bijvoorbeeld molen *De Hoop* in Haren, waarover elders in dit blad is geschreven.

De situatie in Groningen

Het Groninger Molenhuis heeft onderzoek gedaan naar de onderhoudssituatie van de Groninger molens. Van de 82 molens zijn er 20 in goede staat van onderhoud; dan zijn de subsidiabele kosten van € 50.000,- toereikend. In de meeste gevallen is echter meer geld nodig en in sommige gevallen véél meer. (Een ingrijpende restauratie kost al gauw € 400.000,-.)

Gemiddeld is in Groningen bij de aanvragen voor de BRIM het bedrag van € 50.000,- met een factor 2 overschreden. *Het gemiddelde bedrag dat de eigenaren van de Groninger molens naar eer en geweten nodig denken te hebben voor het op een redelijk peil brengen van de onderhoudstoestand van hun molens ligt tussen de € 90.000,- en € 100.000,- over zes jaar!*

Dit komt overeen met het landelijke beeld dat de Vereniging De Hollandsche Molen schetst. Gemiddeld hebben molens € 87.500,- nodig.

Oplossingen

- Vier tot vijf miljoen euro zeer effectief besteden aan de Groninger molens om de achterstanden weg te werken.
- Daarna een zeer goede en effectieve onderhoudsplanning van de molens opstellen om niet weer verzeild te raken in grote kostbare reparaties.

Volg de waterdruppel op uw molen met een loep

is het motto van Commissie Instandhouding.

Vooral het vocht is de grote boosdoener, al hebben de kracht van de zon en het vuil in de lucht dat neerslaat op de molen, ook invloed op de onderhoudstoestand.

Vocht/water dat snel weer op kan drogen door een goede ventilatie is niet het grootste probleem. Op die plaatsen waar weinig of geen ventilatie is en onderdelen langdurig bloot staan aan vocht, ontstaan problemen zoals houtrot.

Vaak is tijdens een regenbui goed te zien waar het water dat op de molen valt langsloopt.

Regelmatig zien wij dat constructies zo zijn gemaakt dat het water een verbinding binnenloopt in plaats van er vanaf! Voorbeelden:

- Het ontbreken van druplatten bij de schoren en de staart.
- Het verkeerd afwerken van de bitumenkraag aan de buitenzijde op de stellingvloer.
- Het niet afschermen van een eikenhouten windpeluw.
- Het wiekenkruis recht op en neer zetten bij stilstand van de molen waardoor de horizontale roede inwendig veel water opvangt. (Dat is vaak de stand die nodig is om de bestaande stormbeveiliging aan te brengen.)

De Provincie Groningen inventariseert momenteel de knelpunten. De eerste resultaten worden in december 2006 gepresenteerd aan de Staten. Naar verwachting zal rond de zomer 2007 de inventarisatie worden afgerond.

De Provincie wil na de inventarisatie gaan nadenken over oplossingen. Een mogelijkheid zou zijn een beroep te doen op Europees geld. In ieder geval wil men zich laten adviseren door het Platform Monumentenzorg (Libau). Er moet, vindt de Provincie, ook nagedacht worden over de toekomst van de molens ná restauratie. Molens kunnen bijvoorbeeld een recreatief/toeristische bestemming krijgen zonder dat hun oorspronkelijke functie geweld wordt aangedaan. Er zal echter niet van moleneigenaren worden verlangd dat de molens van hun

interieur worden ontdaan zodat zij bijvoorbeeld kunnen dienen als Erfgoedlogies.

Het is de bedoeling vanuit de Commissie Instandhouding regelmatig in de molenbladen zoals *De Zelfzwichter* voorbeelden te geven over hoe de onderhoudstoestand van molens kan worden verbeterd. Bijvoorbeeld door betere constructies te ontwerpen, een andere onderhoudstrategie op te zetten of andere materialen te gebruiken.

Het Molenhuis wil met de eigenaren van Groninger molens, bijvoorbeeld via het Platform Instandhouding, nadenken over een effectieve en reguliere aanpak van onderhoud en dus ook van instandhouding. Als molenorganisaties samenwerken, kan er daadkrachtig worden opgetreden.

Met bijdragen van: Pieter Venema, Marga de Jong en Thea Pol.

Voorbeelden van knelpunten

- Lange spruiten zijn duur; de in het verleden veel gebruikte eikenhouten spruiten zijn vaak verrot.
- Waarvan maakt men een nieuwe lange spruit?
- Hoe wordt deze afgewerkt?
- Wat is de beste verbinding met de lange schoor?
- Wordt de bovenzijde buiten de kap afgewerkt met een afsluitende laag of niet?
- Wordt er een verfsysteem gebruikt?
- En zo ja, welk systeem?

Veel ramen en deuren in molens zijn aan de onderzijde naar verloop van tijd verrot.

Vraag: Hoe kunnen we dit voorkomen?

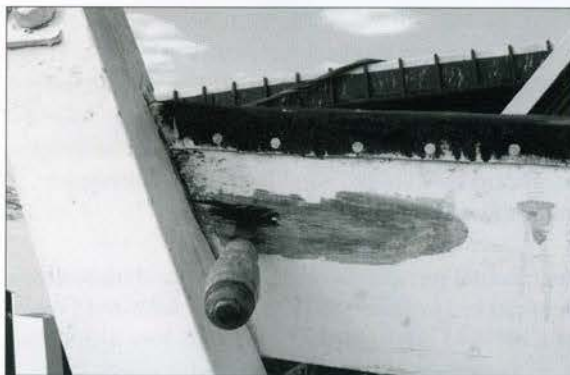
Antwoord: Door ze anders te construeren en anders te plaatsen in de kasten of kozijnen! Hiervoor zullen te zijner tijd tekeningenvoorbeelden worden aangeboden.

Vele molens slaan naar verloop van tijd groen uit omdat een laagje algen zich op het materiaal heeft gehecht. Dit is funest voor het onderliggende hout; het blijft vochtig en op den duur wordt het hout aangetast en verrot.

Vraag: Hoe kunnen we ervoor zorgen dat houtwerk minder snel groen aanslaat?

Antwoord: Dit is nog een terrein van onderzoek. Zijn er (betaalbare) alg- en zwamwerende verfsoorten die geen milieubezwaren hebben of is de boender de beste oplossing?

Foto's: C. Kuiken, Onnen

Een rotte plek bij de verbinding tussen de korte spruit en de korte schoor, inwatering als gevolg van de verbinding

Het schoonmaken van geschilderd houtwerk hoort bij het reguliere bijhouden van de molen; **niet** alleen vlak voordat het houtwerk zal worden geschilderd!

Veiligheid: ook uw zorg?

De eerste zorg van beheerders van monumenten is vaak de instandhouding van hun kerk, borg of molen. Een specifiek onderdeel van instandhouding is het nemen van voorzorgsmaatregelen voor zowel monument als medewerkers ter voorkoming van calamiteiten. Natuurlijk: men is verzekerd tegen brand, stormschade en dergelijke maar er wordt dikwijls onvoldoende nagedacht over de gevolgen van calamiteiten.

Toch is het belangrijk dat beheerders weten wat hen te doen staat als veiligheid in het geding is.

Veiligheid is niet alleen handelen op het moment dat de ramp zich heeft voltrokken, juist het voorkomen van inbraak, brand, wateroverlast, stormschade en dergelijke is evengoed van belang.

Erfgoedinstellingen moeten adequaat kunnen reageren als enerzijds de veiligheid van (vrijwillige) medewerkers in gevaar komt en anderzijds moet het behoud van het monument worden gegarandeerd. Veiligheidszorg voor zowel mens als collectie hoort dan ook ingebed te zijn in het beleid van een organisatie. Toch is dat in veel erfgoedinstellingen nog niet het geval. Vaak weet men niet hoe te handelen (geen protocollen) op het moment dat zich een calamiteit voordoet. In heel Nederland kampen erfgoedinstellingen met dit probleem.

Het Instituut Collectie Nederland (ICN) heeft daarom een preventieproject ontwikkeld, waarbij beheerders van erfgoed in Nederland gezamenlijk werken aan het opstellen en invoeren van een calamiteitenplan en ontruimingsoefeningen. Een goede samenwerking met politie en brandweer en specialisten op het gebied van conserveren en restaureren is daarbij onontbeerlijk.

In een aantal provincies is of wordt het Veiligheids- of Preventieproject al uitgevoerd. Het Museumhuis Groningen pakt het ICN-initiatief in onze provincie op. Groningen is tot nu toe de enige provincie waar gekozen is voor een provinciale en erfgoedbrede aanpak. Het Museumhuis werkt dan ook nauw samen met de stichting Het Groninger Molenhuis, de Stichting Oude Groninger Kerken, het Bisdom

Groningen/Leeuwarden, de Groninger Archieven, de provinciale archiefinspectie en Biblionet. Het voordeel van erfgoedbreed samenwerken, is dat collectiebeheerders van diverse erfgoedinstellingen al tijdens de planvorming met elkaar in contact worden gebracht; iets wat alleen al noodzakelijk is omdat zij in voorkomende gevallen 'burenhulp' zullen moeten verlenen.

De provincie is voor dit doel opgedeeld in vijf regio's. In iedere regio wordt de netwerkgedachte uitgewerkt en opgezet. Een netwerk bestaat uit museale instellingen en een aantal monumentenorganisaties (molens, kerken, borgen en een klooster) en vertegenwoordigers van hulpverleningsdiensten. In iedere regio vinden voor medewerkers van de instellingen vier werkbijeenkomsten plaats. Tijdens deze bijeenkomsten wordt onder andere aandacht besteed aan het schrijven van een calamiteitenplan. Doordat er sprake is van een netwerk, kunnen instellingen niet alleen kennis 'halen', maar kunnen zij ook kennis en expertise met collega's delen. Binnen ieder netwerk zal bij een of meer instellingen een risicoanalyse worden uitgevoerd – vanuit de gedachte dat inzichten die tijdens de risicoanalyse worden gedaan, worden doorgegeven aan collega's binnen en buiten het netwerk.

De werkbijeenkomsten staan onder leiding van een veiligheidszorgdeskundige, die veel ervaring heeft opgedaan met het project in andere delen van Nederland.

Veel monumentenorganisaties werken met vrijwilligers, waardoor het niet voor iedere organisatie eenvoudig is aan de werkbijeenkomsten mee te doen. Toch is investeren in het project zinvol. Monumentenorganisaties moeten nadenken over vragen als: hoe zit het met vluchtwegen, wie wordt er gebeld bij inbraak, hoe te handelen als bijvoorbeeld een vrijwilliger een ongeluk overkomt. Het project helpt bij het vinden en formuleren van antwoorden: het behoud van het monument gaat ons allemaal ter harte.

Die veiligheidspet past ons immers allemaal!

Plaats en positie van de Groninger molens, een discussieavond

Het Groninger Molenhuis heeft, met in het achterhoofd de als geslaagd ervaren bijeenkomst in 2004, opnieuw een zogeheten "Geertsemaheerdoverleg" gehouden. Het wil zo het contact met de achterban onderhouden en horen wat in het veld leeft, wat er goed loopt en wat er als problematisch wordt ervaren en waar het Molenhuis zich in de toekomst in de eerste plaats op zou moeten richten. En dus kwamen op woensdag 4 oktober 2006 ongeveer 40 personen uit de molenwereld (moleneigenaren, molenaars, politici, molendeskundigen, molenliefhebbers) bij elkaar om te discussiëren over "Plaats en positie van de Groninger molens". Twee sprekers was gevraagd een inleiding te houden om de discussie op weg te helpen en de bezoekers vast wat te prikkelen met duidelijke opvattingen.

Inleidingen

Cees Krieb, secretaris van het J.B. Scholtenfonds, ging vooral in op de plaats van de molens in de Groninger geschiedenis. Van de 600 molens in de 19^e eeuw zijn er nu nog 80 over, hoe zuinig moet je op deze molens zijn? De ooit zo duidelijke nuttige functie van onze molens is verdampt, wat rest zijn vooral herinneringen en romantiek. Toch is er een algemeen gevoel dat molens het waard zijn te behouden, ze behoren immers tot de canon van de Groninger cultuur! Waar het dus om gaat is dit gevoel te verkopen, het zogezegd te vermarkten, zeker nu de subsidies vanuit de overheid zo duidelijk aan het verschromelen zijn. Hoe kan je de omgeving zo beïnvloeden dat er genoeg geld beschikbaar komt? Daarbij moeten we ons steeds afvragen hoe de mensen tegen molens aankijken, ook in de toekomst: zouden onze kindskinderen de afwezigheid van molens als een gemis ervaren?

Meindert Schollemans, burgemeester van de gemeente Pekela, begon zijn verhaal met een herinnering uit zijn jeugd: het beëindigen van een molenbedrijf en het slopen van de molen, waar hij persoonlijk aan

mee geholpen had. Nu, als bestuurder, zet hij zich in om molens te behouden. De kern van de zaak is volgens hem de functie van de molen. Ook in de huidige tijd moet er aandacht zijn voor de noodzaak van de molenaar om geld te verdienen. Daarom moet het mogelijk zijn moderne aanpassingen aan een molen toe te staan. Maar zorg altijd voor behoud van het binnenwerk, als dit eenmaal weg is krijg je het nooit meer terug. In tegenstelling tot bijvoorbeeld kerken is het moeilijk voor molens een ander gebruik te vinden, hoewel bijvoorbeeld gebruik als trouwlocatie een goede kans is de molen een alternatieve en opvallende functie in de maatschappij te geven. Maar uitgangspunt blijft: 'laat molens molens zijn'!

Stellingen en discussie

Na een korte pauze werden de aanwezigen in vier groepen verdeeld en werd er gediscussieerd over een aantal uitdagende stellingen. De stellingen gaven duidelijke en controversiële standpunten weer, zoals 'molens hebben hun maatschappelijke belang verloren', 'de oorspronkelijke functie van molens moet ingeruild worden voor commerciële activiteiten' en 'voor een goed beeld van de Groninger molencultuur hoeven niet alle molens bewaard te worden'. Zoals verwacht (en ook wel bedoeld) kwam er veel weerstand tegen dit soort controversiële stellingen, en hoewel de discussie soms wat chaotisch verliep kwamen er uiteindelijk uit elke groep min of meer duidelijke antwoorden op de stellingen. Deze werden daarna in een plenaire discussie naast elkaar gelegd, vergeleken en verder bediscussieerd. Over het algemeen kwamen de antwoorden redelijk overeen, hoewel er één groep was die vaak een wat andere, kritische, benadering bleek te hebben gekozen.

Conclusies en vervolg

Zoals te verwachten, was de overheersende mening dat molens zoveel mogelijk behouden moeten

blijven. De vraag is dan natuurlijk hoe je deze wens met goede argumenten onderbouwt en hoe je het uiteindelijke doel het beste kan bereiken. Belangrijk is het te zorgen voor een zo breed mogelijk draagvlak voor het behoud van molens als onderdeel van de Groninger molencultuur. Zowel van de kant van de molenaar als van de samenleving zal er gestreefd moeten worden naar betere contacten over en weer. Zo moet de omgeving er voor zorgen dat molenaars niet het idee hebben dat zij er alleen voor staan en dat zij financiële offers moeten brengen voor hun molen. Molenaars van hun kant dienen meer aandacht te krijgen voor het belang van sociale omgang met de omgeving. Goed opgeleide en deskundig begeleide vrijwilligers kunnen de liefde voor de molen verder onder de lokale bevolking verspreiden, en via deze proberen positieve invloed op de overheid uit te oefenen.

Het Groninger Molenhuis zal alle besproken punten, en zeker ook alle lovende en kritische opmerkingen aan zijn adres die in de loop van de avond naar boven kwamen, gebruiken om zijn positie te bepalen en zijn beleid voor de komende tijd vorm te geven. Het feit dat zoveel mensen die zich betrokken voelen bij het molenbehoud elkaar ontmoet hebben en met elkaar over problemen en idealen hebben kunnen praten zal zeker bijdragen aan een goede toekomst voor de Groninger molens.

- elke Groninger molen is een onmisbaar onderdeel van de molencultuur
- de grote variëteit in molenbouw en molenfuncties in de provincie is uniek
- sommige historische molentypen zijn nu niet meer aanwezig
- de oorspronkelijke functie van molens moet zoveel mogelijk behouden blijven
- moderne toevoegingen voor een betere bedrijfsvoering zijn aanvaardbaar
- andere commerciële activiteiten in een molen zijn slechts zeer beperkt mogelijk
- een molen hoort midden in de samenleving te staan
- molenaars moeten zich meer op sociale contacten met de omgeving richten
- de molenaar verdient alle steun van de omgeving bij het behoud van de molen
- poldermolens hebben door hun afgelegen ligging extra problemen
- het maatschappelijk belang van de molens is in de loop der tijd sterk veranderd
- molens hebben tegenwoordig een recreatieve en representatieve functie

- inschakelen van goed begeleide vrijwilligers is van groot belang
- de verbondenheid van de lokale bevolking met de molen is essentieel

Redactie:

Niet iedereen kon de vergadering bijwonen. Een enkeling nam de moeite vooraf per e-mail een mening in te zenden. Zo'n persoonlijke mening ademt al gauw een andere sfeer dan een verslag als hierboven...

...

Een molen aanpassen voor een andere functie is terecht verboden als dit ten koste van het monument gaat. Eigenlijk is dit altijd het geval en bovendien heeft de praktijk geleerd dat ten koste gaat van te behouden onderdelen, het monument aantast en het risico op brand vergroot.

Laat het dagelijks beheer maar aan de Vrijwillig Molenaars over, dan hoeft je minder zorgen te maken over het voortbestaan van de molen en een sluipende aantasting van het monument.

Molens laten verdwijnen waarvoor onvoldoende maatschappelijk draagvlak bestaat? Menen jullie dit echt dat dit ter discussie moet worden gesteld? Laat ze dan maar gewoon staan tot er wel geld door een actiegroep voor restauratie bijeengesprokkeld is.

Dit is terug naar de situatie van voor de oprichting van de Groninger Molenvereniging, toen o.a. mensen in de Keukenhof, Vragender, Aruba, Buitenpost en Diever wel restauraties van weggehaalde Groninger molens konden realiseren.

Wanneer het Groninger Molenhuis het behoud en conservering van alle molens als monument niet voorop stelt, lijkt mij een naamsverandering in Groninger Molensterfhuis noodzakelijk.

...

Met vriendelijke groeten, Piet Groot

Verkiezing van Provinciale Staten

Alles van waarde is weerloos...

Dat geldt in hoge mate ook voor molens. In veel gevallen staan ze stil en mooi te wezen in het landschap als ze al niet verstopt staan tussen hoge bomen. Hebben molens economische waarde? Jazeker, ze worden graag gebruikt als aandacht-trekker in allerlei reclame-uitingen.

Gewone passanten zijn zo gewend aan de aanwezigheid van molens dat ze hooguit denken 'Mooi' en weer doorlopen, fietsen enzovoort. Molenliefhebbers hebben meestal ook niet zo de neiging de molens in het algemeen te verdedigen tegen planologische aanvallen.

Het enige belangenbehartigende stuurmechanisme dat overblijft, wordt gevormd door *De Politiek*.

Een kort onderzoek in de webstekken van de provinciale politieke partijen leverde verontrustend weinig op. Als men over molens schrijft, is het bijna alleen over windgeneratoren.

Ziet u zelf:

PvdA

www.pvdaprovinciegroningen.nl

CDA

www.cdag.nl

Het CDA wil:

instandhouding van beeldbepalende objecten, kerken, molens, boerderijen enz., die waardevol zijn voor de kwaliteit van het landschap. Het beheer daarvan zal voor de toekomst gewaarborgd dienen te worden. Wijziging van de bestemming is soms noodzakelijk;

VVD

www.vvdprovinciegroningen.nl

De VVD wil het Groninger culturele erfgoed niet alleen in standhouden, maar ook presenteren aan de huidige en de toekomstige generaties. De instellingen, die op het brede gebied van het erfgoed werkzaam zijn, moeten met elkaar samenwerken in een cultureel platform en elkaar zo versterken...

GroenLinks

www.groenlinksgroningen.nl

ChristenUnie

www.provinciegroningen.christenunie.nl

SP

www.groningen.sp.nl

D66

www.d66statengroningen.nl

Partij voor het Noorden

www.partijvoorhetnoorden.nl

In de meeste gevallen is er wel een rubriek over de Staten-verkiezingen, maar lang niet altijd kunt u daar een concept-partijprogramma vinden.

Omdat de termijnen om nog invloed uit te oefenen op de inhoud van die stukken in bijna alle gevallen al verstreken is als u dit leest, blijft er niet veel anders over dan ingezonden stukken sturen naar de afdelingsbesturen en te zijner tijd de vergaderingen te bezoeken en daar vragen te stellen aan de kandidaten.

Najaarsvergadering 2006

In schipperssociëteit De Zwaan in Groningen waren op maandag 16 oktober 34 leden aanwezig voor de najaarsvergadering van de afdeling Groningen.

Om 20:00 uur heet de voorzitter de aanwezigen van harte welkom. Hij opent met een artikel over windrecht en verwijst naar de plannen van de gemeente Winschoten om de verhoging van molen *Edens* deels te financieren middels het heffen van windbelasting op nieuw te bouwen hoge gebouwen in de omgeving van de molen.

2. Er zijn geen ingekomen stukken of afmeldingen ontvangen.

3. Bestuursmutaties

Aftredend zijn Willem Huizenga en Jaap-Jan Sterenberg. Beide bestuursleden hebben zich herkiesbaar gesteld en worden herbenoemd. Er hebben zich geen tegenkandidaten gemeld.

4. Verbetervoorstellen molenaarsopleiding

De voorzitter schetst de resultaten van de mailing onder de leden. Uiteindelijk hebben 58 leden gereageerd waarvan 36 voor voorstel A waren en 21 voor voorstel B. Het bestuur heeft dit overgenomen en voorstel A doorgegeven aan het hoofdbestuur. De finale beslissing wordt genomen tijdens de opleidingsraad op 4 november a.s.

Verder worden de criteria van de gastmolenaar in zijn huidige gedaante benoemd. Een lid dient minimaal drie jaar zelfstandig met een molen te draaien voordat hij een maalboekje mag aftekenen. Daar-

naast blijft het voordragen van een leerling voor het examen voorbehouden aan de instructeur. Dit is de huidige situatie. Zodra er een nieuwe opleiding komt, gelden nieuwe regels die een intensievere samenwerking gaan omvatten tussen één of meer gastgevend molenaars en een instructeur. Benoeming van gastgevend molenaars (en instructeurs) blijft voorbehouden aan het afdelingsbestuur. Het bestuur zal in afwachting van de komende ontwikkelingen geen nieuwe gastgevend molenaars benoemen.

5. Examennieuws

Op 17 en 18 oktober vinden de landelijke examens plaats in Noordbroeksterhamrik en Usquert. Er nemen zes kandidaten deel aan het examen (zie hiernaast).

6. Biotoop

Thomas Sleyfer geeft een presentatie van de resultaten van de biotoopenquête. Uiteindelijk hebben 33 molens gereageerd en zes gemeenten. De reacties waren zeer divers en soms moeilijk te interpreteren. Uiteindelijk is besloten een pilot van drie molens (*Fram*, *Onrust* en *Eva*) te starten. Verder wordt de molen meegenomen in provinciale meerjarenplannen. Geprobeerd wordt op basis daarvan subsidies te verwerven om de biotoopproblematiek structureel aan te pakken. Gebleken is dat onderzoek, zoals bijvoorbeeld in de provincie Drenthe heeft plaatsgevonden, niet subsidiabel is.

Op basis van reacties uit de zaal zijn de resultaten verder uitgebreid en verbeterd. Zodra er meer ontwikkelingen zijn, worden deze met de leden gecommuniceerd (zie elders in dit blad).

Verder vertelt de voorzitter over het project "Meer leven op Groninger molens" dat door Het Groninger Molenhuis wordt gestart. Tot nu toe zijn subsidietoezeggingen ontvangen voor totaal 44.000 euro voor dit project dat 3 onderdelen bevat: het samenstellen van een cursus die opleidt tot molengids, het bereiken van vrijwilligers uit nieuwe doelgroepen (jongeren, vrouwen en allochtonen) en het ontwikkelen van lesmateriaal (digitaal) ten behoeve van de opleiding tot vrijwillig molenaar. Overigens staan deze initiatieven los van de landelijke ontwikkelingen m.b.t. de opleiding.

7. Rondvraag

Verschillende aanwezigen vragen om een toelichting over o.a. de gastgevend molenaar en de biotoopplannen. Na de pauze volgt er een weerpresentatie. Aanwezigen vinden de presentatie leerzaam, maar ook wat lang. Om 22:45 wordt de vergadering afgesloten.

Examennieuws

Op dinsdag 17 oktober zijn op molen *Eva* te Usquert drie kandidaten geslaagd voor het molenaarsexamen. Een dag later behaalden op de *Noordermolen* te Noordbroeksterhamrik twee van de drie kandidaten hun molenaarsexamen. Het afdelingsbestuur feliciteert:

- Dhr. J. Hoekstra uit Groningen (instructeur L.H. Duijm),
- Dhr. J. van Noort uit Groningen (instructeur D.J. Tinga),
- Dhr. E.T.M. Nales uit Ten Boer (instructeur D.F. Wijchgel),
- Dhr. A.K. Wieringa uit Loppersum (instructeur D.F. Wijchgel) en
- Dhr. R.W. Strijbosch uit Harkstede (instructeur G.G.I. Koster-Westervaarder).

Op zaterdag 16 december worden toelatingsexamens afgenomen op molen *Adam* te Delfzijl. Door de instructeurs zijn 3 kandidaten aangemeld.

J.-J. Sterenberg, secretaris

Molenbiotopen in Groningen onderzocht

Van wezenlijk belang voor het behoud en beheer van molens is dat ze blijven draaien. Ten eerste omdat een draaiende molen gemakkelijker zijn plek in de (lokale) samenleving zal vinden: er is dan een maatschappelijk draagvlak. Ten tweede omdat een regelmatig draaiende molen betekent dat er toezicht is. Kleine klusjes worden aangepakt, grote gebreken worden tijdig gemeld. Op die manier vindt continu onderhoud plaats en wordt verval voorkomen. Maar dan moet een molen ook redelijk kunnen draaien. Daarvoor is nodig dat hij een goede biotoop heeft. Bij veel windbelemmering kan een molen namelijk niet of onvoldoende draaien.

Aanleiding en doel

In 1997 is door het Gilde van Vrijwillige Molenaars het rapport 'Het Nederlandse Molenbestand' uitgebracht. Hierin is voor alle molens in Nederland opgenomen hoe het met de biotoop was gesteld. De biotoop is daarbij ingedeeld in een aantal kwaliteitsklassen. Klasse 1 betekent een slechte biotoop: de molen is nagenoeg geheel ingebouwd of ingegroeid. Klasse 5 betekent een maximale biotoop: de molen staat rondom vrij.

Nu, bijna tien jaar later, vraagt het bestuur van het Groningse Gilde zich af of de biotopen ten nadele zijn veranderd. Het vermoeden bestaat namelijk dat veel molens steeds meer last krijgen van bomen e.d.. Ook heeft het bestuur de indruk dat van

bescherming van de biotopen in bestemmingsplannen e.d. nog maar weinig sprake is. Reden dus om de huidige staat van de biotopen en hun planologische bescherming nog eens te bekijken. Het resultaat zou moeten zijn dat er een plan van aanpak komt ter verbetering van (te) slechte biotopen en dat de bescherming ervan verbeterd wordt.

De inventarisatie

Om te beginnen is een inventarisatie gemaakt, door de vrijwillige molenaars te vragen aan te geven welke windbelemmeringen rond hun molens bestaan. Ook is gevraagd te melden of er sprake is van beplanting die nu nog geen belemmering is, maar dat in de toekomst gemakkelijk kan worden. Tegelijkertijd is aan de gemeenten gevraagd aan te geven of zij in hun plannen bescherming voor molenbiotopen hebben opgenomen, en zo ja welke. De inventarisatie heeft plaatsgevonden in het voorjaar van 2006.

Molen Aeolus, massaal bomenbestand

Van 33 molens (van de 85 in onze provincie!) hebben we reacties ontvangen. De gegevens verschillen nogal in hun aard. De molenaars hebben elk op hun eigen manier aangegeven hoe het met de belemmering van hun molen zit. Daar zit veelal ook hun eigen interpretatie in. Maar het was mogelijk om de

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaak voor: Volkorenmeel

*Hondensport, Vogelzaden,
Paardenvoeders, Vogels
Aquariumbenodigdheden,
Hengelsportartikelen
en alles voor Uw huisdieren*

Rijksstraatweg 135
(050) 535 02 15
Haren (Gr)

Postbus 72
5420 AB Gemert
tel 0492-364292
www.protekta.nl

Protekta
Conserduc-Renofors

MET DIVERSE VESTIGINGEN IS PROTEKTA ACTIEF IN ALLE DELEN VAN NEDERLAND

Vanaf 1950 landelijk gespecialiseerd in:

Houtrestauratie

*Herstel van door houtrot aangetaste balkenden etc.
op basis van de Bêta®-methode met toepassing
van kunstharsen.*

Houtconservering

*Bestrijding van houtworm, boktor en knaag-
kever. Behandelingen tegen zwam in hout en
muurwerk. Leverancier van producten.*

Protekta is ook gespecialiseerd in:

- duivenwering
- vochttechnieken
- gevelreiniging
- scheurinjectie/herstel
- betonreparatie
- plaagdierbestrijding

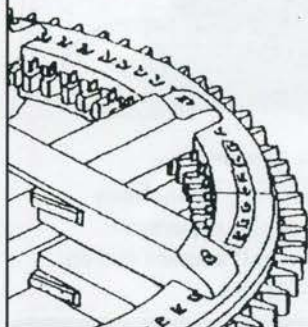

Molenmakersbedrijf
Molema
V.O.F.

Provincialeweg 4, 9677 TW Heiligerlee

telefoon (0597) 59 16 60
telefax (0597) 59 11 76
mobiel 06 53 22 48 91

Mulder Pot - Kropswolde

KORENMOLEN **De Hoop**

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- volkorenmeel
- tarwemeel
- viergranenmeel
- pannenkoekmeel
- boekweitmeel

Openingstijden:

woe. t/m zat. 10.00-17.00 uur

Molenaar J.J. Pot
Telefoon (0598) 39 49 53

Naar windmolen

Joerwert

Te Feerwerd voor:

- ✓ tarwemeel
- ✓ tarwebloem
- ✓ rijst
- ✓ gort
- ✓ pannenkoekmeel
- ✓ gemengd graan
- ✓ en andere molenproducten
- ✓ (ook voor zelfbakkers/sters)

Donderdag, vrijdag en zaterdag geopend van
13.30 - 17.30 uur

Molenaar Rolf Wassens

☎ (0594) 62 15 45 / 62 19 45

JAN VOS

Rietdekkersbedrijf

**Al meer dan 25 jaar
vakmanschap**

⌘ Boerderijen

⌘ Villa's

⌘ Recreatiebungalows

⌘ **Molens**

⌘ Bungalows

Ook voor reparatie en onderhoud

tel./fax (050) 406 20 39

Oude Boerenweg 11 - Glimmen

Provincialeweg 28

9774 PB Adorp

tel: 050-3061221

06-51856323

fax: 0598-450013

email: info@dunning-molenbouw.nl

internet: dunning-molenbouw.nl

EENRUM

zelfs bij regen een zonnig dagje uit !!!

Rondom het Molenplein vindt U:

Molen de Lelie

Met bakkerijmuseum en ambachtelijk gebakken
oerbrood

Tel: 0595-491272

Aardewerkplaats de Volharding

Met ambachtelijk aardewerk uit de
hele wereld

Tel: 0595-401688

Abrahams Mosterdmakerij

met ambachtelijke mosterd en
azijnmakerij en sfeervol restaurant

Tel: 0595-491600

Kaarsenmakerij Wilhelmus

Met ambachtelijke kaarsen
productie en zelf kaarsen maken
Tel: 0595-491388

**VERSTOPPING ?
ALARMTELEFOON
050 - 5421890
24 UURS - DIENST**

- Rioolontstoppen
- Aanleg en reparatie
- T.V.-inspectie
- Gevelreiniging
- Impregneringen

PETER KUIL
REINIGINGS SERVICE

Osloweg 126
9723 BX Groningen

Tel. (050) 542 18 90
Fax (050) 542 37 78

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon (0570) 61 23 53

BAKKER *de Rappe* *Schoenlapper*

A-Kerkhof 33
9712 BC Groningen
Telefoon: (050) 312 08 07

Groningstalig

Lichtsteert
Reinder W. Hiemstra
Groningstalige gedichten
90 806217 5 7
12,50

Vangers van zomer
Jan Glas
Groningstalige gedichten
90 77487 11 5
12,50

Vogeldood
Melle Hijlkema
Groningstalige
korte verhalen
90 77487 20 4
12,50

Aan raand van tied
Jan K. Harms
Groningstalige verhalen
en gedichten
90 806217 9 X
13,50

Kunst&cultuur

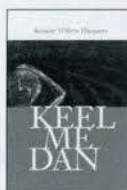

De buitenste binnenstad
Jan Ernst Douma
De Groninger diepenring
in 64 aquarellen
90 806217 6 5
22,50

Trap ze in de pokkel
Herman Sandman
Gebundelde columns
90 77487 19 0
12,50

Uitgeverij kleine Uil: topadres voor Groninger schrijvers en dichters

Keel me dan
Reinder W. Hiemstra
Groningstalige korte verhalen
90 77487 10 7
14,50

Uitgeverij kleine Uil heeft een uitgebreid fonds met
dichtbundels, verhalenbundels, romans en 'kijkboeken'.
Mooi om te hebben, prachtig om te geven.

Uitgeverij
kleine Uil

Aweg 4/1
9718 CS Groningen
fax (050) 3182026
e-mail info@kleineuil.nl
internet www.kleineuil.nl

Zie www.kleineuil.nl

gegevens zo in één stramien te zetten, dat het beeld voor de verschillende molens vergelijkbaar is. Van de gemeenten hebben er dertien gereageerd. Al met al geen 100% resultaat dus, maar voldoende om een globale indruk te krijgen of de belemmeringen door bomen e.d. toeneemt en hoe het met de bescherming is gesteld in onze provincie.

Wat is met de binnengekomen gegevens gedaan? We hebben ze in een schema samengevat waardoor er een overzichtelijk beeld is ontstaan. De belangrijkste gegevens in dat schema zijn de belemmeringen, ingedeeld naar aard (bomen, 'bossen', gebouwen, potentiële belemmering door bomen) en naar windrichting (ingedeeld in 8 richtingen). Ook is bij poldermolens opgenomen of er sprake is van problemen met de watertoevoer. In het schema is daarnaast opgenomen of de biotoop is beschermd in een gemeentelijk plan. Naast genoemde gegevens zijn er nog enkele 'nuttige' gegevens opgenomen, zoals gemeentelijke contactpersonen en bijzondere opmerkingen. Tenslotte is ter vergelijking opgenomen wat de biotoop-classificatie was in 1997.

Resultaat

Van de 33 molens waarvoor we gegevens hebben ontvangen, blijken 13 molens vanuit minstens de helft van de windrichtingen belemmeringen te kennen (dus over minstens 180 graden; vergelijkbaar met de biotoopklasse 3 uit 1997). Sommige molens kennen zelfs belemmeringen vanuit alle richtingen. Wat ook opvalt is, dat bijna alle belemmeringen bestaan uit aanplant/bomen. Opmerkelijk is dat slechts bij twee molens is opgegeven dat te verwachten is dat over enkele jaren de biotoop duidelijk verslechtert indien er onvoldoende aan onderhoud van het omringende groen wordt gedaan (snoeien). Mijn vermoeden is echter dat de molenaars deze vraag nauwelijks hebben beantwoord. Vergeleken met de biotoop-classificatie uit 1997 moeten we concluderen (ondanks dat we de nauwkeurige gegevens uit 1997 niet ter beschikking hebben) dat bij verschillende molens de biotoop vooral door bomen e.d. is verslechterd. Overigens moet worden opgemerkt dat er ook biotopen zijn/worden verbeterd. Als voorbeeld kan hier molen *Edens* in Winschoten worden genoemd. Deze molen is opgehoogd om ruimte voor het ontwikkelen van gebouwen in de omgeving te bieden. De biotoop is daardoor, indien de bebouwing onder de vastgestelde maximumhoogte blijft, optimaal.

Overigens blijkt dat het met de bescherming van de biotopen in gemeentelijke (bestemmings-)plannen bedroevend is gesteld. Slechts in enkele van de ingediende reacties is sprake van specifieke bescherming. In de meeste gevallen is er wel sprake van impliciete bescherming ('in een buitengebied mag niet worden gebouwd'). Maar als in zo'n plangebied een bos als agrarische functie wordt aangeplant (bijvoorbeeld het verschijnsel van de gesubsidieerde tijdelijke bossen) ontbreekt een beschermingsformule in het plan die voldoende afstand tot de molen voorschrijft. Maar hier zien we ook gunstige uitzonderingen: in de regeling van het bedrijfsterrein Westpoort van de gemeente Groningen is rekening gehouden met de biotoop van de *Zuidwendinger Watermolen* (55).

Wat leert ons het onderzoek?

- Allereerst blijkt dat we grote behoefte hebben aan objectieve meting van gegevens voor alle biotopen. Het systeem van het vragen van gegevens aan de molenaars is niet geheel betrouwbaar, omdat de antwoorden op verschillende wijzen blijken te zijn gegeven. Bovendien is dit een veel tijd en energie vragende aanpak en krijg je nooit 100% respons. We hebben dus behoefte aan een eenvoudig, eenduidig en de hele regio dekkend systeem.
- Het blijkt dat bomen en ander groen steeds meer een bedreiging voor de molenbiotoop vormen. In sommige gevallen is er reeds sprake van zodanige belemmeringen dat het nodig is verbetering te bewerkstelligen.
- Tenslotte zien we dat de planologische bescherming van molenbiotopen veelal ontbreekt of onvoldoende is.

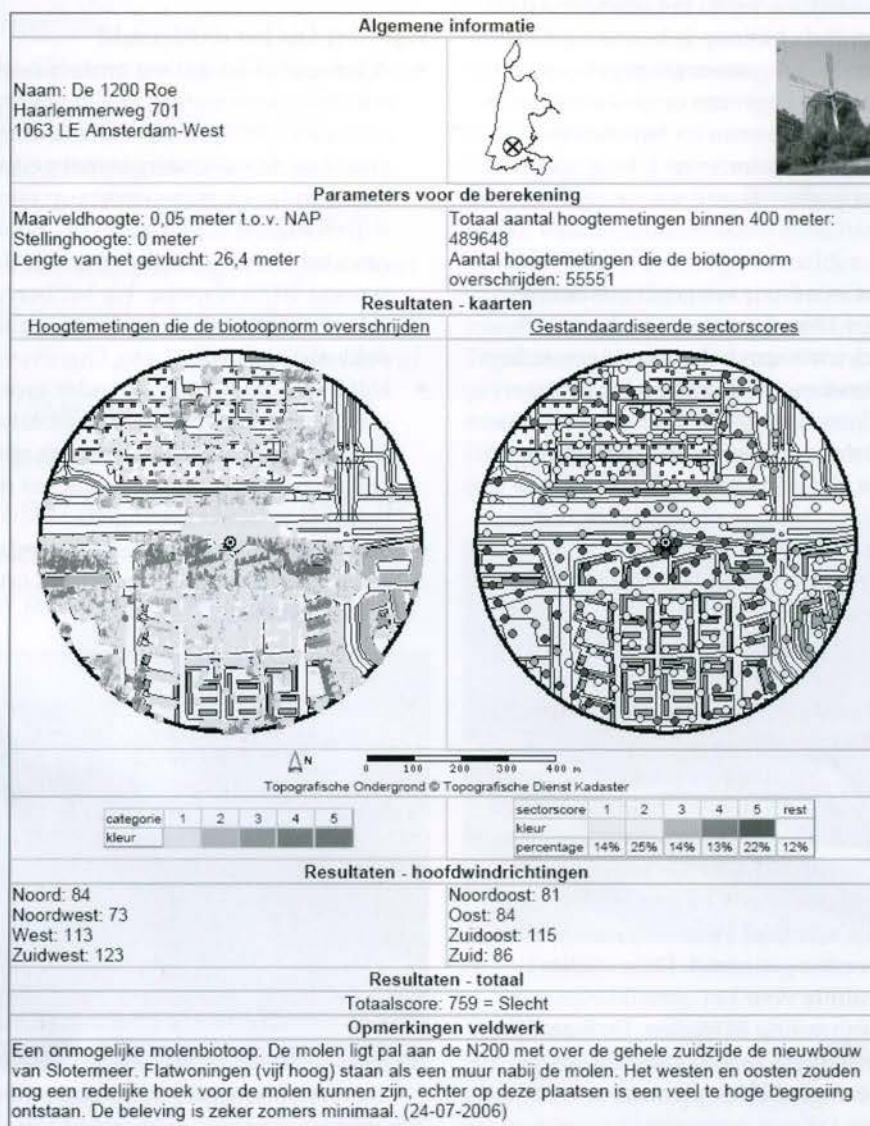
Molen Eva: als dit geen windbelemmering is...

Molen Korenschoof: als de boom zo oud is en al lang zo hoog, kun je er meestal niets meer aan doen

Molen Fram: particulier groen in een naburige tuin kan aardig hoog worden

Satelliet-hoogtemetingen (GIS, links) en de daaruit berekende objectieve biotoop-classificatie (<http://www.molenbiotoop.nl/noord-holland/biotooprapporten/134.pdf>)

Wat gaan we doen?

- We proberen een eenvoudig systeem in te voeren om de biotopen te inventariseren en bij te houden. Door vrijwillig molenaar Evert-Jan Laméris is zo'n systeem ontwikkeld, gebaseerd op het gebruik maken van GIS-gegevens (hoogtegegevens die via satellieten worden gemeten, zie pagina 14). We proberen zijn systeem ingevoerd te krijgen door hiervoor gelden te verwerven. Voordeel van het systeem is namelijk dat ook gemakkelijk veranderingen in de molenomgeving kunnen worden ingevoerd, waardoor de effecten op de biotoop van bijvoorbeeld bouwplannen direct zichtbaar worden.
- Op grond van de resultaten van het onderzoek willen we voor een paar slechte biotopen proberen via een gerichte aanpak de situatie te verbeteren. Daar zullen we de nodige ervaring mee opdoen, waar we in de toekomst veel voordeel van kunnen hebben. We hebben nu als voorstel om daartoe de molens *Eva* (Usquert), *Fram* (Woltersum) en *Onrust* (Oude Pekela) als pilot-project in te zetten.
- Een extra pilot lijkt ons *Ceres* te Spijk. Daar is sprake van windbelemmering door de bomen rond de kerk. Het cultuurhistorische aspect speelt hier een grote rol. Die bomen ontnemen het zicht op de kerk. We willen proberen hier andere belanghebbende organisaties bij te betrekken.

Wat kunt u als vrijwillig molenaar doen?

- Binnenkort treedt de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening in werking (vermoedelijk op 1 januari 2008). Eén van de gevolgen daarvan is, dat gemeenten actuele bestemmingsplannen

moeten hebben om ruimtelijk beleid te kunnen voeren. Veel gemeenten hebben echter sterk verouderde plannen. Ze zullen dus veel plannen moeten actualiseren. In praktijk zullen ze dat vaak proberen door te verklaren dat het bestaande plan voldoet en geen aanpassing nodig heeft.

Het is daarom zaak om als molenaar goed in de gaten te houden waar de gemeente mee bezig is. Zoek - als u het nog niet weet - uit of de biotoop van uw molen voldoende is beschermd. Zo ja, let bij herziening van de plannen op, of die bescherming erin blijft. Zo nee, maak dan bezwaar als een gemeente verklaart dat een oud plan nog steeds voldoet. Het maken van een nieuw bestemmingsplan is namelijk het moment waarop de mogelijkheid wordt geboden fouten te herstellen.

- Houd goed in de gaten of bomen e.d. in de buurt van de molen te hoog worden. Ga hierover tijdig in gesprek met de eigenaar van dat groen. Betrek ook de gemeente erbij, zeker als hierover het nodige in het bestemmingsplan is opgenomen (ter bescherming van de biotoop).
- Belangrijk voor u om te weten is, dat de provincie het behoud van het molenbestand en de biotopen van belang vindt. Hierover is een passage opgenomen in het streekplan (Provinciaal Ontwikkelingsplan (POP) Groningen). In sommige gevallen is steun van de provincie van cruciaal belang.

Zo spoedig mogelijk zal het definitieve rapport verschijnen en willen we de vervolgacties starten.

Ik houd u op de hoogte.

VN willen volgend jaar 32 bomen per seconde planten

■ Op de klimaatconferentie in Nairobi, die nog tot 18 november duurt, staat de opwarming van de aarde centraal. Een belangrijk agendapunt is de aanpassing aan de verwachte klimaatveranderingen. Waarschijnlijk wordt hierover deze week een nieuwe overeenkomst gesloten.

Het vorige week gepubliceerde jaarrapport van het UNDP, het ontwikkelingsprogramma van de VN, waarschuwt voor de gevolgen van de opwarming van de aarde. Voor-

al in Afrika ontstaan hierdoor problemen. Boeren die afhankelijk zijn van regen hebben het nu al moeilijk door de onvoorspelbaarheid van het weer. Kevin Watkins, een van de auteurs van het rapport, hoopt dat de onderhandelingen nieuwe strategieën en voldoende geld opleveren om mensen in kwetsbare landelijke gebieden te helpen. „Hun toekomst hangt af van de vraag hoe serieus de internationale gemeenschap dit probleem neemt.”

Net als de Nederlandse Hier-campagne betreft ook de conferentie in Nairobi gewone mensen bij de plannen. De UNEP, het milieuprogramma van de VN, begint met een 'Billion Tree Campaign'. De bedoeling is dat individuen, scholen, overheden en organisaties in 2007 een miljard bomen gaan planten, wat neerkomt op 32 bomen per seconde. Wangari Maathai, de eerste Afrikaanse vrouw die de Nobelprijs voor de vrede won, kondigde het project woensdag aan.

Werk voor biotoopwachters!

(Trouw, 13-11-2006, pagina 3)

IN MEMORIAM

Op 12 oktober 2006 is in zijn slaap overleden Roelof Lemminga

Met Roelof Lemminga is waarschijnlijk één van de oudste actieve molenaars van Nederland overleden. Hij is op de dag af 91½ jaar geworden. Jaren lang leek hij onverwoestbaar als het op kracht aankwam. In juli j.l. was hij nog echt actief en heeft hij *De Dellen* zelf gekruid. De paar maandagavonden daarna waren zijn krachten teveel afgenomen om de molen te bedienen.

Een leven lang met molens. Zijn vader was molenaar op de zaag- en korenmolen *De Vriendschap* in Eexta. Op de foto in het Groninger Molenboek staat hij nog als jochie van 5 jaar. Een paar jaar later, toen bleek, dat het zagen met een elektromotor goed ging, zei pa tegen de toen nog jonge Roelof: "Leg hem maar aan de ketting, jong". Hij bedoelde de roe van de molen en in de jaren daarna verdwenen de wiken, de kap en de stelling. Tot 1954 werd er nog gezaagd en gemalen. Toen werd het hele molencomplex met de grond gelijkgemaakt voor de verlegging van het Winschoterdiep. De inmiddels getrouwde Roelof verhuisde naar de Wijkstaat, waar ook nog in meel gehandeld werd. Verder werkte hij in die tijd in houtzagerijen, onder andere in Pekela. Tot in de 70er jaren was er nog een malerij aan huis.

Roelof was de laatste jaren één van de weinigen, die nog molenstenen kon billen. Hij maalde tot vorig jaar nog meel op *De Noordstar* in Noordbroek. Hij bediende behalve *De Dellen* tot een jaar of 12 terug ook nog een stel andere molens: de *Westerse molen*, de *Olinger molen* en de *Noordstar*. Als instructeur op *De Dellen* heeft hij vele molenaars in opleiding geleerd hoe een poldermolen en zelfzwichting werkt. Verder was hij bekend om zijn kennis van het weer.

Op molendag, 13 mei 2000, werd hij benoemd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau voor zijn verdiensten als molenaar/instructeur vanaf 1974. Een hele eer, waar hij zich nooit op heeft voorgestaan, maar die hij wel enorm heeft gewaardeerd. Ook het feestje voor zijn 90ste verjaardag en het 150 jarig bestaan van *De Dellen* heeft hem heel goed gedaan. De gezelligheid stond bij hem hoog in het vaandel. De maandagavonden op *De Dellen* zijn beroemd in het Groningse. Bijna altijd een verzameling van molenaars en belangstellenden, pratend over molens en andere zaken. Een complete zoete inval, die de laatste maanden echter beneden in de molen of buiten plaatsvond. Traplopen ging niet meer. De laatste weken heeft hij in het ziekenhuis gelegen, waar hij in zijn slaap overleed. We zullen hem missen.

Bestuur en molenaars van Molenstichting Oldambt

Een bijzondere gebeurtenis in Sebaldeburen

We schrijven 10 november 2006. Op deze dag is na een grondige restauratie de tweede schroef van molen *De Eendracht* weer in gebruik gesteld door L.M. Endedijk, de directeur van De Hollandse Molen.

De voorzitter van Molenstichting Westerkwartier e.o., mevrouw I. Martens, sprak in de smaakvol versierde garage/molenwerkplaats bij het molenaars-huis het openingswoord tegenover een dertigtal genodigden. Ze dankte iedereen (opvallend veel vrouwen) die zeer volhardend en gedurende veel jaren de nu voltooide werkzaamheden hebben voorbereid. Daarna verrichtte de heer Endedijk de officiële openingshandeling door de vang te lichten. De zwakke (maar wel *dikke*) wind was in de gun-

stige biotoop voldoende om de wieken tot draaien te brengen, waardoor de herstelde schroef rustig wat water kon opbrengen. Met deze restauratie is de bemalingsfunctie van voor 1926 hersteld, zij het met andere materialen en middelen.

De wens om tot een herstel van de aandrijving van de tweede schroef te komen, ontstond nadat het Waterschap Westerkwartier had besloten de elektrische bemalingsfunctie uit de molen te halen. De bemalingsfunctie werd overgenomen door een nieuw gemaal aan de Woldweg. Hierdoor kwam de tweede schroef stil te liggen.

Een groot probleem bij de realisatie van deze restauratie lag in het feit dat de schroefbak niet diep genoeg was en de schroef dus te weinig *tasting* had. Uitvoering van het restauratieplan betekende: verwijdering van de bestaande schroefbak, uitgraven en storten van een nieuwe! Dit zou extra kosten met zich brengen. In 1988 werd het idee geopperd en in 1997 werd het uitgebreide plan ingediend bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Door de vasthoudendheid van het bestuur van Molenstichting Westerkwartier e.o. is het resultaat nu te bewonderen. Proficiat!

De kosten voor deze restauratie bedroegen ruim € 152.000. Het geld voor deze restauratie is toegezegd door de volgende organisaties, overheden en instellingen:

Rijksdienst voor Monumentenzorg, Gemeente Grootegast, Prins Bernhard Cultuurfonds/Anjerfonds, BankGiroLoterij, J.B. Scholtenfonds, VSBfonds Groningen Drenthe, Rabobank Zuidelijk Westerkwartier, Dinamofonds.

Na een openbare aanbesteding hebben de firma's Oosterhof-Holman uit Harlingen (voor het betonwerk) en molenmakerij Molema v.o.f. uit Heiligerlee (voor de aandrijving) de werkzaamheden naar volle tevredenheid uitgevoerd.

Historie en tegenwoordige tijd, verankerd in het nieuwe muldershuis

Molenaar Henk Berends heeft een eigen beeldmerk op de vangstok gemaakt

Tijdens deze ingrijpende restauratie heeft ook de vrijwillige molenaar menig uurtje vrije tijd aan de molen gespendeerd. In augustus werd de molen met de hogedruk-reiniger schoon gespoten en geheel geveerd. Van een wijk werden de loop- en treklatten van de zelfzwichting vervangen. Nadat het grote betonwerk was uitgevoerd werd het molenerf opnieuw ingericht en de begane grond in de molen voorzien van bestrating en nieuwe vloerdelen.

Het takrad en de nieuwe schijfloop voor de eveneens nieuwe vijzel

Het gezegde luidt *Molens Moeten Malen*. Er zijn meerdere betekenissen, maar de letterlijke komt bij

De Eendracht nu ondubbelzinnig tot uiting. Bij voldoende wind kan er zelfs met twee schroeven worden gemalen. In de provincie Groningen zijn er op dit moment van de 27 poldermolens nog vier met twee werkende schroeven. Gelukkig heeft nu ook het Westerkwartier er nu ook weer één.

Terug in de tijd

In 1895 besloot het polderbestuur een tweede schroef te laten aanbrengen in poldermolen *De Eendracht* te Sebaldeburen. Hiertoe werd de koningspil ingekort en voorzien van een *takrad* (spoorwiel). De bestaande schroefbak werd verwijderd en er werden twee nieuwe schroefbakken gemaakt. Hetzelfde polderbestuur besloot in 1926 de oostelijk gelegen houten schroef te laten aandrijven door een elektromotor. De maalspil werd verwijderd en door de firma Loningh uit Helpman werd een elektrische aandrijving geplaatst. Hiervoor moest 1 kilometer middenspanningskabel vanaf de Provincialeweg naar de molen worden aangelegd. De kosten hiervan bedroegen destijds fl 2974, maar de begroting werd met fl. 1000 overschreden. De aandrijving voldeed blijkbaar niet, want na vijf jaar vonden er aanpassingen plaats door de fa. Landeweer & Zonen te Hoogezand. Naast het molenerf verrees een transformatorgebouwtje. Dat verdween weer rond 1954 toen de molen een directe aansluiting kreeg op 220/380V over de bestaande kabel.

Het oude wiel van de elektrische aandrijving is (los) naast de nieuwe vijzel opgesteld

In 1970 werd de elektrisch aangedreven schroef vervangen door de huidige stalen schroef van de firma Spaans. Tevens werd toen de aandrijving geautomatiseerd. Dit was nodig omdat de molen het sinds 1970 zonder vaste molenaar moest stellen. Bovendien was de elektrisch aangedreven houten schroef niet meer bruikbaar. In januari 1987 gaat de polder (en de molen) over naar het Waterschap Wester-

kwartier. Dit waterschap besluit in 1988 een nieuw gemaal te bouwen aan de Woldweg. Hierdoor wordt het elektrisch gemaal in de molen overbodig. Na voltooiing van het nieuwe gemaal in 1990 komt de stalen Spaans-schroef niet meer in actie. De aansturing van de motor wordt verwijderd, evenals de aandrijving en de elektromotor. Op dat moment

ontstaan de nu gerealiseerde plannen om de schroef weer zijn oorspronkelijke aandrijving terug te geven.

En bijna 20 jaar later is het heugelijke feit daar: de stalen schroef kan weer water malen.

Alle foto's: J.C. van Driel, Groningen

J.C. van Driel

Bekend of toch niet?

Van de heer W. Schuitema te Veendam ontvingen we een foto die rond 1920 is gemaakt van een watermolen bij Kolham. Zijn grootouders hebben tot ongeveer 1951 gewoond in de woning ernaast. Toen zij in 1938 trouwden was de molen al gesloopt (De Wit / Wijninga).

Het feit dat de heer Schuitema het muldershuis aanwijst als woning van zijn grootouders, suggereert dat de namen van de molen en zijn polder hem

bekend zijn. Hij noemt ze echter niet. Een korte zoektocht in het Groninger Molenboek (1981) en in de molendatabase van verdwenen molens (<http://www.molendatabase.org>) geeft (in de gemeente Slochteren) geen herkenningspunten. De wel gevonden vermeldingen hebben veel latere sloopjaartallen dan 1938.

Misschien is het een inkoppertje, maar ook dan vernemen we dat graag van onze lezers.

Verstild Verleden 53

Ooit sierden tientallen prachtige poldermolens met zelfzwiching Groningen. In de jaren vijftig verdwenen door de toen heersende sloopwoede honderden molens voorgoed uit het Nederlandse landschap. Ook in de provincie Groningen werd er in het kader van de 'wederopbouw' en vooruitgang lustig op los gesloopt. Wie nu van Nieuweschans naar Groningen rijdt, ontwaart slechts hier en daar een molen. Direct na de oorlog was dit nog wel anders.

Molen *De Verloren Zoon* is één van de vele slachtoffers van de naoorlogse modernisering. De molen werd in 1889 opgericht en bemaalde (met twee vijzels) de polder Het Lage Land bij Harkstede. *De Verloren Zoon* was overigens een tweedehandsje. De molen stond eerst in de provincie Friesland bij Gersloot.

In de onderkant van de molen was een stichtingssteen aangebracht met daarop de namen van leden van het waterschap, te weten P. Veltman als voorzitter, H.A. Nieboer als secretaris en de leden P. Hartman, G. Schutter, A. Dijkema.

In 1913 werd in een bijgebouwtje naast de molen een vaste locomobiel geplaatst. Deze werd later (1943) vervangen door een Heemaf-elektromotor.

Toch betekende dit nog niet het einde van de windbemaling. De molen werd kort voor de oorlog uitgeroepen tot BWO-molen (Bescherming van Waterstaatwerken in Oorlogstijd). Dit betekent dat zij de bemaling kunnen overnemen, wanneer de elektrische gemalen, om welke reden dan ook, zouden uitvallen. In geval van nood moest *De Verloren Zoon* de 1435 hectare grote polder Het Lageland droog houden. Ondanks de status van BWO-molen werd *De Verloren Zoon* (met een vergunning d.d. 6-4-1956) in mei 1957 gesloopt.

Collectie: Veenkoloniaal Museum

Redactie:

Precies de zelfde molenfoto is onder nummer 38 opgenomen in de database van verdwenen molens: <http://www.molendatabase.org>

Blijkbaar zijn er meer afdrucken van deze foto in omloop want op de databasepagina staat er onder dat de afbeelding afkomstig is uit de collectie van Ton Meesters.

In het Groninger Molenboek van 1981 heeft *De Verloren Zoon* het molenummer 99 (pagina 168).

De Hoop in gevaar

Het is maar de vraag of de molen *De Hoop* in Haren er over tien jaar nog zal staan. De skyline van Haren zal er in elk geval anders gaan uitzien als de molen verdwijnt. *De Hoop*, rond 1840 gebouwd, vormt al sinds die tijd samen met de toren van de Hervormde kerk, het silhouet van Haren. Maar de laatste jaren is *De Hoop* in verval en moet er iets gebeuren. Weer een restauratie, zoals vaker in de afgelopen honderd jaar, is nodig om de molen te behouden voor het nageslacht. De geraamde kosten: meer dan 4 ton in euro, een enorm bedrag. Het is dus maar de vraag of de molen blijft bestaan.

Vaker is de molen in gevaar geweest. Piet Ekkelkamp kreeg *De Hoop* in 1917 in bezit. Bertus, de kleinzoon van Piet, vertelt hoe hij als kind met zijn grootvader bij storm op de dompende molenas moest liggen om deze in bedwang te houden. Piet Ekkelkamp lachte er om en pruimde tussendoor tabak. Maar de ervaring die van grootvader Ekkelkamp overging op zijn kleinzoon Bertus bleek later van onschatbare waarde.

De Hoop werd op 15 oktober 1975 heropend, na 4 jaren grote restauratiearbeid. De roeden van 22 meter waren weer als nieuw en de kleur van de romp veranderde van zwartachtig naar lichtgrijs. Niet kort daarna gebeurde het volgende. Bertus, nu volwassen, was molenaar en woonde bij de molen. Hij wist dat er storm kwam. Een zuidooster-waarschuwing was hem verteld. Bertus had de molen in de wind gezet en was rustig gaan slapen. Maar midden in de stormachtige nacht klonk er luid kabaal. Bertus schrok wakker. Hij moest wel gaan kijken. De wind bleek niet uit het zuidoosten te komen, maar van de andere kant. Ineens een zeer luide knal. De zelfzwichtingskleppen klapten dicht en de molenas dompte gevaarlijk op en neer. Bertus vreesde het ergste, want de molen draaide de verkeerde kant op, de vang werkte niet meer en door wrijving tussen het bovenwiel en de vangblokken zou brand kunnen uitbreken. Toch handelde Bertus kordaat. Na een tel aan het ergste te hebben gedacht, gaf hij vlug zijn vrouw opdracht om Dunning en Medendorp te bellen, de molenmakers. Zelf ging hij naar de molen en kroop op de buik over de

Bertus Pieters (links) en Cees van Ham (vorige eigenaar)
Foto: G. Geertsema, Groningen

stelling, de storm was immers zeer sterk. En zoals hij van zijn grootvader had geleerd, zette hij de roeden extra goed vast aan de stelling. Maar het gevaar was nog niet geweken.

Medendorp, zo bleek later, kon niet komen door omgewaaide bomen op de Zuidlaarderweg. Dunning, geschrokken van de situatie, kwam wel, zelfs met drie man sterk. Dunning besloot een kwartslag te gaan kruien. De molen kwam zo in een veilige positie, de kleppen gingen openstaan en daardoor was het gevaar geweken. *De Hoop* was gered. Bertus schafte niet lang daarna ijzeren roedekettingen aan voor dit soort stormen. En daarom was de situatie nooit meer zo ernstig als in die stormachtige nacht kort na oktober 1975.

Behalve nu dan, nu de molen even leek te verdwijnen. Gelukkig stond er op 26 oktober in de krant dat een eerste som geld binnen is. Nog niet het hele bedrag, maar er is hoop voor *De Hoop*.

Bronnen:

- Bertus Pieters, molenaar van *De Hoop*
- Molens – tussen stad en d'olde lantschap; drs. D.M. Bunscoeke
- Dagblad van het Noorden (26 oktober 2006)

De nummering tussen () verwijst naar de nummering in het Groninger Molenboek – 2de druk, welke is uitgegeven in 1981; tussen vierkante haken staat het nummer zoals het gebruikt wordt op de kaart in de brochure *Molens in Groningen*.

Koren- en pelmolen Ceres (18), Spijk [13]

Dank zij giften van de stichting Dorpsbelangen en de Rabobank en professioneel installatiewerk van enkele vrijwilligers heeft de molen nieuwe verlichting gekregen die in de wintermaanden zal branden van zonsondergang tot 23:00. Molenaar Henk de Haan heeft er een collega bij gekregen in de persoon van Henk Doornbos. Zij zullen er samen voor zorgen dat de molen (bij voldoende wind natuurlijk) elke zaterdag gaat draaien en dat onderwijl allerhande onderhoud plaatsvindt. Ze zijn ook gaarne bereid u rond te leiden als de vlag uithangt en de molendeur open staat. De ruimten in de molen kunnen na overleg met de molenaars en de molenstichting ook worden benut voor exposities en andere bijeenkomsten: de *Ceres* is een monument dat gebruikt mag worden!

Korenmolen De Lelie (32), Eenrum [22]

Begin 2006 pakten donkere wolken zich samen boven korenmolen *De Lelie* in Eenrum. Eén van de roeden was zo slecht dat de molen om veiligheidsredenen niet meer mocht draaien. Er was echter geen geld voor een nieuwe want het onderhoudsbudget van 2005 en 2006 was al besteed aan een nieuwe spruit voor *De Lelie*. Wat nu? De eigenaar, Stichting De Groninger Molen, en de vrijwilligers lieten zich niet kisten:

alle zeilen werden bijgezet om de aanschaf van een nieuwe roede mogelijk te maken.

Voordat subsidie kon worden aangevraagd bij de diverse fondsen, werd een verzoek om vaststelling van de subsidiabele kosten ingediend. Deze aanvraag werd met voorrang behandeld bij de Gemeente De Marne en vlot doorgezonden aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Ook de Monumentenzorg werkte mee en binnen twee weken werd de begroting van € 18.750,- vastgesteld. Deze vaststelling restauratiekosten werd meegestuurd met een subsidieaanvraag aan de verschillende fondsen. Enkele fondsen stellen als voorwaarde een vaststelling subsidiabele restauratiekosten van de Rijksdienst. Gelukkig resulteerde dit in positieve reacties van het Prins Bernhard Cultuurfonds, het VSBfonds en de Rabobank Midden Groningen.

Op 24 november 2006 zal het J.B. Scholtenfonds vergaderen over de aanvraag van *De Lelie*. De voorkeuren zijn echter gunstig. Het bestuur van de Stichting De Groninger Molen heeft daarom besloten molenaar Dunning opdracht te geven voor een nieuwe roede. Daardoor kon deze prachtig gerestaureerde molen afgelopen zomer geopend zijn voor het publiek. De belangstelling was prima en de molenkoekjes en -broodjes gingen in het spreekwoordelijke tempo over de toonbank. Op 22 september werden, tijdens een informele bijeenkomst vertegenwoordigers van het VSBfonds, het J.B. Scholtenfonds en de Rabobank Midden Groningen, ontvangen en rondgeleid door de zes enthousiaste vrijwillige molenaars en een afvaardiging van het bestuur van de Stichting

De Groninger Molen. De vrijwilligers waren bijzonder opgetogen over de samenwerking met Molenhuis, overheden en fondsen die hebben geleid tot een voorspoedig en succesvol herstel.

Dankzij vereende krachten kan een jaar dat zo somber begon voor de molen succesvol worden afgesloten.

Poldermolen Hilmahuister (46), Visvliet [31]

Op 28 september tussen 10:00 en 11:30 uur hebben heeft de firma Dunning Molenbouw te Adorp met een kraan van Wagenborg Nedlift de oude eiken lange spruit van de poldermolen de *Hilmahuister* vervangen door een nieuw exemplaar van bil-linga. De werkzaamheden vonden plaats bij stralend weer, zodat de nieuwe lange spruit droog en soepel door de kap van de ene naar de andere kant gleeed.

De Molenstichting Westerkwartier e.o. en de vrijwillig molenaar van de *Hilmahuister*, Marjan Meijer, zijn bijzonder tevreden dat de molen weer vele jaren in veiligheid kan kruien, draaien en waterverplaatsen. Bezoek aan/in de molen is bijzonder welkom als de blauwe wimpel uithangt!

De lange schoren hangen tijdelijk met takels aan de korte spruit

Foto: I. Martens, Leek

Korenmolen Edens (132), Winschoten [78]

Windrecht van vóór de Middeleeuwen terug in Winschoten
Windrecht hield in vroeger tijden in dat molenaars belasting moesten

De fotograaf durft zijn dochter wel onder de molen te laten staan
Foto: Fred Ootjers, Nieuwediep

betalen over de wind die gebruikt werd (de windvang) om de molen te laten draaien. Deze belasting werd vaak geheven over de productie van de molen. Dit windrecht werd in 1296 ingevoerd door Graaf Floris V voor een molen bij Haarlem. Omdat een molen meestal het eigendom van de plaatselijke heerser was en aan de molenaar werd verpacht, was windrecht een manier om concurrentie tegen te gaan. Als tegenprestatie zorgde de landheer ervoor dat er rondom de molen geen windbelemmering was. Er heerste een verbod op bebouwing en hoge bomen. Ook waren ingezetenen verplicht om hun graan op de molen van de landheer te laten malen (molendwang). Zo stelde de landheer hiermee zijn inkomsten uit de molen veilig. Het windrecht zorgde ervoor dat molens herkenbaar moesten zijn. De molens moesten voorzien zijn van een naam. Traditioneel werd door molenaars gekozen voor de naam van een dier. Door een afbeelding van dit dier op de molen te plaatsen wisten ook analfabeten welke molen bedoeld werd. Aan het windrecht (en tegelijk hiermee het recht van molendwang) kwam in 1798 tijdens de Bataafse

republiek een einde door de uitvaardiging van een staatsregeling. Tegenwoordig is vastgelegd dat er rondom een molen een vrije zone van 375 meter moet zijn om voldoende wind te kunnen vangen. Handhaving van het windrecht (sinds 1973 vaak aangeduid met de term *molenbiotoop*) is een taak van de eigenaren: waterschappen, gemeentes, stichtingen enzovoort. Vaak zijn deze rechten ondergeschikt aan de wens tot stadsuitbreiding van de gemeente waarin de molen staat. Maar mede door het Provinciaal Ontwikkelingsplan (POP) wordt de molens een vrije windvang geboden. In de gemeente Winschoten heeft men een molenbiotoopplan vastgesteld. Hierdoor mogen gebouwen met een hoogte boven de stelling van een molen niet worden gebouwd. Om bouw tot grotere hoogte mogelijk te maken, heeft de gemeente besloten de molen *Edens* met drie meter te verhogen. De kosten van deze verhoging komen voor een groot deel bij de gemeente te liggen. Om hierin te voorzien heeft de gemeente naar een oude maatregel gegrepen van voor 1798, namelijk het invoeren van de windbelasting. Gebouwen boven de

tien meter die rond de molen worden gebouwd tot een maximum van dertien meter moeten belasting betalen over het gebruik van de wind van tien tot dertien meter. Wij mogen er van uitgaan dat belastingmaatregelen van alle tijden zijn. Winschoten Molenstad is hier een mooi voorbeeld van.

Ander molennieuws

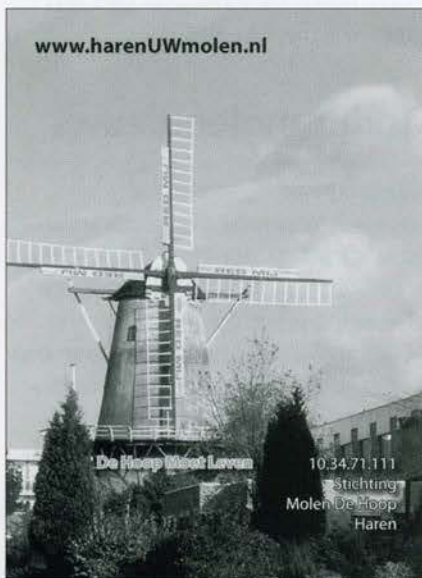
Nieuwsbrief

Nummer 6 van de digitale Nieuwsbrief van Het Groninger Molenhuis is verschenen. U kunt de nieuwste aflevering lezen op www.groninger.molens.nl Neem een gratis abonnement op de Nieuwsbrief met een berichtje naar molens@museumhuisgroningen.nl

De Hoop moet leven!

4 november beleefden Don Quichotte en Sancho Pancha hun de wederopstanding. De ridder en zijn knecht maakten een rondrit door Haren en braken een lans voor de koren-molen. De burgervader heeft hen op de molen ontvangen. Bij zijn intocht in Haren zal Sint Nicolaas pleiten voor het behoud van de koren-molen als cultuurhistorisch erfgoed. Kerk en molen zijn voor de Pieten onmisbare oriëntatiepunten bij het vinden van de Harener kinderschoenen. De teloorgang zal vergaande gevolgen hebben voor de distributie van cadeaus, zo bericht ons zijn molenpiet vooruit. Piet voegt er aan toe, dat Sint van rijke Harenaars een extra flinke duit in de molenzak verwacht. De Kerstman laat zich evenmin onbetuigd. Op 15 december levert hij bij gelegenheid van het Kerstconcert commentaar op de laatste stand van het molenfonds. Bij die gelegenheid zal hij zijn vaste roep "HoHo" wijzigen in "HoopHoop". De stand van de inzameling staat op de site www.harenuwmolen.nl. Als op 31 december het molenfonds

onvoldoende gevuld blijkt, staakt het stichtingsbestuur haar activiteiten. Dan wordt het voortbestaan van de molen uiterst onzeker. De actievoerders zullen de bevolking via de eigen site en via de media informeren.

Zend deze prentbriefkaart aan al uw kennissen!

Ansichtkaarten

Eén van de vrijwillige medewerkers van Het Groninger Molenhuis, Edwin Niewold inventariseert de voorraad Ansichtkaarten van Groninger molens op het molenbureau. Inmiddels zijn de molenaars aangeschreven met het verzoek ontbrekende ansichten aan Het Groninger Molenhuis te leveren. Gelukkig hebben veel molenaars gehoor gegeven aan ons verzoek.

Binnenkort zal een overzichtslijst met de voor de verkoop aanwezige ansichten op onze website www.groningermolens.nl worden geplaatst zodat alle verzamelaars kunnen kijken of er nog iets van hun gading bij is.

Oude en nieuwe energie

Onlangs kwam een reportage beschikbaar over de molenactiviteiten van Henk Berends, de molenaar van *De Eendracht* te Sebaldeburen.

Ga naar www.new-energy.tv/allereportages.php en klik in de rubriek *Wind* op de tekst *Een molenaar in Groningen*.

Onderscheiding K. van der Laan

Op vrijdag 6 oktober zouden voor de *Widde Meuln* de roeden zijn gestoken. De harde wind was spelbreker, maar de genodigden waren wel getuige van het steken van een Koninklijke onderscheiding op de revers van Klaas van der Laan, voorzitter van de Stichting *Widde Meuln*. Van der Laan werd benoemd tot lid in de Orde van Oranje Nassau. Burgemeester Rika Pot somde een lange lijst van verdiensten op van betrokkene en roemde zijn inzet. Voorzitter van het schoolbestuur, diverse functies in het kerkenwerk, waaronder de huidige functie van voorzitter van kerkrentmeesters en tien jaar gemeenteraadslid, waarvan vier jaar wethouder. Initiatiefnemer voor de restauratie van de *Widde Meuln* en ook nog actief in de Cultuur-Historische Werkgroep in Ten Boer. Kortom een leven lang zeer actief op het maatschappelijk middenveld.

Inmiddels heeft de *Widde Meuln* zijn wieken terug, deze zijn op dinsdag 10 oktober aangebracht. In de loop van de winter wordt het binnenwerk afgerond. De heringebruikname van de molen is gepland in het voorjaar van 2007.

Ook nog een bloemetje
Foto A. Hoogakker, Deventer

Molen-Deltaplan

De provincie Zuid-Holland gaat alles op alles zetten om het beeld van de klassieke molen in het landschap te behouden. Dit wil ze bereiken door uitvoering van een Deltaplan voor molens, overdracht van kennis over instandhouding en restauratie en activiteiten tijdens het Jaar van de Molens in 2007. De provincie telt 240 molens, een kwart van alle molens in Nederland. Het grootste deel daarvan wordt door vrijwilligers beheerd.

Vanwege het grote toeristische en culturele belang van de molen voor Zuid-Holland en Nederland gaat de provincie haar subsidies voor molens vereenvoudigen. Om het de molen-eigenaren makkelijker te maken krijgen zij voor de instandhouding van hun molen een budget voor zes jaar, waarvan jaarlijks een deel wordt uitgekeerd. Zo kunnen ze bij de planning van werkzaamheden over zes jaar rekening houden met het toegekende budget. Uit een inventarisatie blijkt dat er een restauratie-achterstand is van ongeveer 20 miljoen euro. De provincie wil dit de komende zes jaar inlopen en maakt per direct 1,5 miljoen euro extra vrij uit haar reserves om de ergste achterstanden weg te werken. Zuid-Holland besteedt jaarlijks ruim 1,3 miljoen euro aan onderhoud en restauratie van molens. Aan het rijk wordt gevraagd 5 miljoen euro bij te dragen.

'Wij nemen hiermee onze verantwoordelijkheid en vragen het Rijk dat ook te doen', aldus Erik van Heijningen, gedeputeerde Cultuur en Toerisme. 'Geschiedenis, natuur en vrije tijd vormen, met molens, een ijzersterke combinatie. De molen is een van de belangrijke symbolen van Holland. We kunnen dat niet laten verslonzen. Het Deltaplan is daarom hard nodig. In 2007, het Jaar van de Molens, moeten die wieken weer kunnen draaien.'

http://www.zuid-holland.nl/service/nieuwsbrieven/nieuwsbrief_editie.jsp?id=1428

AGENDA

Het lijkt alsof er in de winter niks gebeurt in molenland..., maar er bevinden zich zoveel (nieuwe) projecten in de zaai- of de kweekfase dat Het Molenhuis gonst van de werkzaamheden.
Nog even geduld dus.

27 januari t/m 28 mei Tentoonstelling 'Meesters en Molens, van Rembrandt tot Mondriaan'
Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch
(in het Drenths Museum te Assen van 16 september - 9 december 2007)

eind maart Presentatie van het eerste nummer van *De Zelfzwichter* in de nieuwe vormgeving.

Molenopenstellingen

Delfzijl	<i>Adam</i>	Iedere zaterdag 14:00 – 17:00
Farmsum	<i>De Aeolus</i>	Iedere dinsdag- en donderdagmiddag (m.u.v. de schoolvakanties)
Garsthuizen	<i>De Hoop</i>	Iedere zaterdagmiddag en incidenteel op zondag, (0595) 552223
Leegkerk	<i>De Jonge Held</i>	Iedere tweede za. en zo. v.d. maand, of na afspraak (0594) 549709
Niebert	<i>De zeskant</i>	Iedere zaterdag 13:30 - 17:00, of na afspraak (0594) 549989
Noorderhoogebrug	<i>Wilhelmina</i>	Iedere zaterdag van 10:00 - 17:00
Ten Boer	<i>Bovenrijge</i>	Iedere zaterdag 9:00 - 12:00
Uithuizen	<i>De Liefde</i>	Iedere woensdag (10:00 – 16:00) en zaterdag (10:00 - 16:00)
Uithuizermeden	<i>Goliath</i>	Iedere zaterdag en zondag 13:30 – 17:00
Vriescheloo	<i>De Korenbloem</i>	Iedere zaterdag en zondag 10:00 - 16:00
Winsum	<i>De Ster</i>	Iedere zaterdag 13:00 – 16:30 (doorgaans); 1x per maand vrijdagavond tot 21:30
Zandeweer	<i>Windlust</i>	Iedere donderdag 13:00 - 17:00

De Anjeractie

Het *Prins Bernhard Cultuurfonds* is (onder andere) in molenland een graag geziene gast aan vergadertafels waar de gelden voor restauraties bijeen moeten worden gebracht. Omdat ook dat geld niet aan de bomen groeit, is men afhankelijk van donaties en andere giften. Dat

kan eenmalig, automatisch een paar keer per jaar een vast bedrag of periodiek als een zogeheten *Persoonlijke verplichting* (notarieel vastgelegd). In het laatste geval is de gift zonder de grenzen volledig aftrekbaar bij de aangifte inkomstenbelasting.

Verder is er in de jaarlijkse collecteweek (27 mei t/m 2 juni 2007) de mogelijkheid uw bijdrage te leveren. Als een culturele vereniging zich aanmeldt om te collecteren, komt 1/3 van het opgehaalde geld in de verenigingskas! De rest blijft in de regio. www.cultuurfonds.nl

Groninger
Molenhuis

